

MATEMATIKA DARSLARIDA O‘QUVCHILAR FAOLLIGINI TA’MINLASHDA YORDAM BERADIGAN USUL VA TAVSIYALAR

Musayeva Dilrabo Jurayevna

Samarqand viloyati Ishtixon tumani

41-umumiy o‘rta ta’lim maktabi matematika fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada matematika darslarida o‘quvchilar faolligini ta’minlashda yordam beradigan usul va tavsiyalar haqida yoritilgan bo‘lib, unda o‘quvchilarni qiziqtiruvchi usullar bo‘yicha uslubiy tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: bilim, ta’lim-tarbiya, ilm-fan, pedagog xodimlar, mantiqiy...

Barchamizga ma’lumki, O‘zbekiston hududida qadim zamonlardan beri fan va madaniyat rivojlanib kelayotgan davlatdir. Xususan, astronomiya, matematika, tibbiyot, kimyo, tarix, falsafa, tilshunoslik, adabiyotshunoslik kabi fanlar va haykaltaroshlik, to‘qimachilik, kulolchilik, shishasozlik va boshqa kasblar keng rivojlangan. Hozir O‘zbekiston olimlari uzoq o‘tmish mutafakkirlari qoldirgan ilmiy merosni faol o‘rganib, o‘zlarining yangi kashfiyotlari bilan fanni boyitgan holda jahon fani rivojiga munosib hissa qo‘shmoqdalar. Matematika fani ham bizning ulug‘ ajdodimiz Al-Xorazmiy nomi bilan bog‘liqligi bizni quvontiradi, albatta. Shu o‘rinda ushbu buyuk allomamiz bilan bog‘liq qiziqarli va mantiqiy savollarni keltirishni joiz topddim. 9 gacha bo‘lgan raqamlardan shunday sonlar hosil qilingki, uining 9 ga bo‘lganda, bo‘linma: 1,2,3,4,5,6,7,8,9 chiqsin. 9 ga shunday sonni ko‘paytiringki. ko‘paytma 9 bo‘lsin. Shunday sonni topingki, uning o‘z-o‘ziga ko‘paytmasi 9 bo‘lsin. Shunday sonni topingki, unga 10 ni qo‘shgach 10 ga bo‘lsin 9 chiqsin. Qaysi songa 9 qo‘shilsa, yig‘indi 9 ga teng bo‘ladi? Maktablarda 9 oyda boshlanadigan o‘quv yili necha oy davom etadi?

Qaysi sondan 19 ni ayirib 9 ga bo'lsak, 9 chiqadi?.... Bu kabi mantiqiy savollar matematika fanida juda ko'p uchraydi.

Matematika fanlar ichida eng murakkabi bo'lib, bu fan pedagoglardan mas'uliyatni, o'quvchilarni ushbu fanga qiziqtirish usullari o'ylab topishni talab etdi. Shundan so'ng noan'anaviy ta'limga, zamonaviy texnologiyalarga ehtiyoj sezildi. Shu maqsadda, qator interfaol usullar yaratildi.

Quyida matematika darslarida qo'llanadigan noan'anaviy ta'lim usullaridan ba'zilarini taqdim etishni joiz topdim.

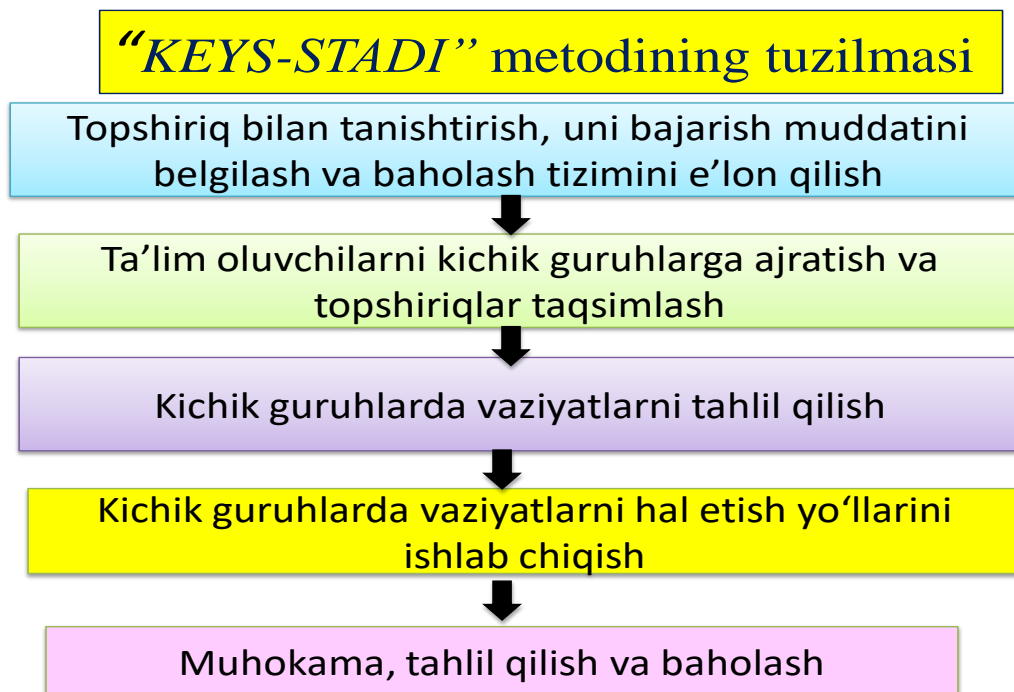
“Masala va yechim” usuli. Bu usul bilan dars o'tilganda o'quvchilar olgan bilimlari asosida hali o'rganilmagan kichik bir masala ustida yakka yoki birgalashib izlanish olib borishadi, masala yechimiga doir keltirilgan taxminni izlab topilgan dalillar asosida to'g'ri yoki noto'g'riligini tekshirishadi va isbotlashadi. Bunda darsda hammaga qiziqish uyg'otadigan mavzu haqidagi masalani qo'yish orqali uni o'rganish, tadqiq qilish uchun ma'lumotlar to'plash, tahlil qilish va isbotlash, xulosa chiqarish ko'nikmalari shakllantiriladi.

O'quvchilarni matematika faniga qiziqtirish, befarq qaramasligini ta'minlash har bir bugungi kun pedagogining vazifasi hisoblanadi. Matematika fanida to'rt amalning bajarilishini o'rgatish bilan birga shakllar, ular tuzilishi, farqini va o'lchamini o'rgatish zaruriyati ham ahamiyatga ega. Matematika darslarini samarali tashkil etishda **“Aql charxi” usulidan** foydalanish ham juda samara beradi. Bu usulda o'quvchilarning darslar jarayonidagi faolliklarini ta'minlash, ularni erkin fikr yuritishga rag'batlantirish hamda bir xil fikrlashdan ozod etish, muayyan mavzu yuzasidan rang-barang g'oyalarni to'plash, shuningdek, ijodiy vazifalarni hal etish jarayonining dastlabki bosqichida paydo bo'lgan fikrlarni yengishga o'rganish uchun xizmat qiladi.

“KEYS-STADI” yoki “Aniq vaziyatlarni tahlil qilish” usuli.

Keys (vaziyat) – ishlab chiqarishda sodir bo'ladigan, real muammoli vaziyatning tafsilotidir.

“Keys-stadi” metodi – ishlab chiqarish masalalarini mashg‘ulotlarda tahlil qilish, muammolarni hal qilish va qaror qabul qilish bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish metodi hisoblanadi.

O‘quvchilarning bilim, o‘quv hamda malakalarini nazorat qilishning eng muhim vazifasi ularni o‘quv mashg‘ulotlarini mas‘uliyat va halollik bilan bajaradigan qilib tarbiyalashdan iborat. Tajribali o‘qituvchilar o‘quvchilarning o‘quv ishidagi muvaffaqiyatlarini shunday nazorat qiladilarki, natijada o‘quvchilarning o‘qishga qiziqishi ortadi, bilim, o‘quv hamda malakalari chuqurlashadi, muntazam ravishda mehnat qilish va intizomli bo‘lishga o‘rganadilar, bilish faoliyatlari kuchayadi.

“Amaliy mashg‘ulot” usuli. Bunda o‘qituvchi bir guruh o‘quvchilarning ko‘nikmalarini to‘liq yoki qisman shakllantiruvchi amaliy faoliyat orqali o‘qitishni xohlasa bu usuldan foydalanishi mumkin. Odatda bu jarayon o‘z ichiga so‘zlash, tasviriy ifoda va o‘qituvchi tomonidan namoyish etish va muhokamalarni ham o‘z ichiga olishi mumkin. Shu bilan birga, bu jarayon materiallar va maxsus jihozlardan foydalanish imkoni bo‘lgan ustaxonalarda amalga oshiriladi.

Xullas, maktablarda matematika va unga aloqador fanlardan o'quvchilar bilimini tekshirish- bu o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilgan bilimning sifatini aniqlash, ularni o'quv dasturida belgilangan materiallarni izchil va puxta o'zlashtirib olishga da'vat etish vositasidir. O'qituvchi bilimlarni tekshirish orqali o'quvchining o'quv materialini qanday idrok etib tushunganligini, qanday fikr yuritayotganligini, dasturda belgilangan o'quv materiallarni qay darajada o'zlashtirib olganligini aniqlaydi hamda keyingi o'quv materiallarni o'rganish, ta'lim sifatini yaxshilash yo'llarini belgilaydi. Shu bilan birga o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirishini o'rganish va tekshirish, ularning o'qishga bo'lgan munosabatini, tirishqoqligini, o'ziga talabchanligini, bilimga, fanga bo'lgan qiziqishini bilishga imkon beradi.

Foydalanadigan adabiyotlar:

1. R.A. Habibullayev "O'quvchilarning matematik tafakkurini shakllantirish"
T-O'qituvchi, 2012-y
2. Umirbekov A.U., Shoabdalov SH.SH. Matematikani takrorlash —
Toshkent: «O'qituvchi», 1989-yil.
3. Internet saytlari: www.Ziyonet.uz , www.edu.uz.
4. . Hamdamova, V. (2022). THE ROLE OF HISTORICAL INFORMATION IN TEACHING TECHNOLOGY LESSONS. *Open Access Repository*, 9(11), 228-231.